

Poetyki splątania. Nie-ludzka strona literatury polskiej w podejściu ekonarratologicznym

Stojąc dziś w obliczu piętrzących się kryzysów – katastrofy klimatycznej i negatywnych skutków antropocenu – jednocześnie doświadczamy gwałtownego postępu technologii i nauki, dzięki któremu dowiadujemy się o nieznanym dotąd sposobach komunikacji, odczuwania, współzależnościach i działaniach, jakie cechują królestwa zwierząt i roślin. Wraz z ujawnianiem kolejnych poziomów powiązań ludzkich losów z nie-ludźmi, dotychczasowy język linearnej opowieści o rzeczywistości staje się coraz bardziej ciasny i niewystarczający. Zarówno w naukach humanistycznych, jak i w literaturze trwają poszukiwania alternatywnych form myślenia o złożonym świecie, który obejmuje nie tylko człowieka, ale całe spektrum innych aktorów: środowiska, zwierząt, roślin, przedmiotów, hiperobiektów, maszyn, algorytmów, sztucznej inteligencji. Tu wyłaniają się pytania: czy w ostatnich latach wśród twórczości literackiej polskich autorów pojawiają się fikcje próbujące przełamać dotychczasowy paradygmat? Na jakie sposoby mogą przejawiać się ewolucje formy opowieści połączone z postludzkimi zmianami rzeczywistości?

Celem mojego projektu badawczego jest analiza poetyk splątania, a więc nowych strategii narracyjnych, które wykraczają poza ludzką perspektywę i antropocentryczną hierarchiczność, zamiast nich proponując organizację opowieści zgodnie ze złożonymi systemami środowiskowych współzależności. Pragnę przygotować pierwszą ekonarratologiczną identyfikację tego zjawiska w polskiej literaturze najnowszej. By tego dokonać, należy odpowiedzieć na pytanie, jak poszczególne elementy więcej-niż-ludzkiej narracji (organiczni i nieorganiczni bohaterowie, nielinearna fabuła, usieciowieni narratorzy, multiskalarność, nienaturalny świat) kształtują się w alternatywną, nieantropocentryczną strukturę tekstu. Charakterystykę splątanego pisania zamierzam zbudować w oparciu o nie-ludzkie wątki w wybranych tekstach współczesnych polskich prozaików.

Splątane opowieści literackie widzę jako emancypacyjną próbę oddania głosu istotom go pozbawionym i spojrzenia na środowisko w kategoriach sieci relacyjnych powiązań. Autorzy przez różne zabiegi diegetyczne, w tym defamiliaryzację, usieciowienie, ucieleśnienie czy zmianę perspektywy dają szansę czytelnikowi na przekroczenie dotychczasowych ram kognitywnych i empatyczne wejście w radykalnie inne doświadczenie. Aby odpowiednio zbadać konstrukcje splątanych opowieści i ich społeczno-kulturowy wydźwięk, posłużę się najnowszą metodologią ekonarratologii, która łączy w sobie postklasyczną metodykę narratologiczną z badaniami posthumanistycznymi, ekokrytyką, czy animal studies.

Identyfikacja i interpretacja nie-ludzkiej strony polskiej prozy najnowszej będzie stanowiła pierwszą taką próbę w rodzimych badaniach literaturoznawczych. O konieczności kompleksowego prześledzenia zjawiska splątanego pisania świadczy chociażby fakt, iż niektóre z proponowanych przeze mnie polskojęzycznych tekstów kultury doczekały się wstępnej ekonarratologicznej analizy jedynie przez badaczy z zachodnich ośrodków akademickich.

Finalizację badań stanowią będą dwa artykuły naukowe, pierwszy w języku polskim, drugi w języku angielskim, przygotowany w ramach stażu w Katedrze Literaturoznawstwa Uniwersytetu Gandawskiego w Belgii, które zostaną opublikowane kolejno w czasopismach o zasięgu krajowym i międzynarodowym.